

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора О. В. Мамічевої на дисертацію Швець Владислави Володимирівни «Психологічні особливості розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертація Швець Владислави Володимирівни присвячена надзвичайно актуальній темі, оскільки являє собою продуктивну спробу здійснити вагомий внесок у вирішення актуальної науково-практичної проблеми розвитку творчих здібностей підлітків сільської місцевості, які потребують психологічного консультування відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки.

Збільшення чисельності категорійних учнів, учнів групи посиленого психологічного супроводу та відсутність практичного психолога у навчальних закладах ставить перед фахівцями пошук нових форм роботи для оптимізації, гармонізації інтелектуальних, фізичних, психоемоційних чинників гармонійного розвитку особистості підлітка. Зміна вектору впливу зовнішніх (система сімейного виховання, вплив школи та спілкування з однолітками) та внутрішніх (вікові, індивідуально-психологічні особливості особистості, агресивність, акцентуації характеру, гендерні відмінності, стратегії організації розумової діяльності) чинників на формування підлітка здатна сприяти пошуку внутрішнього ресурсу для загального розвитку.

Автором дисертації в основному правильно визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, а також наукові завдання. Гармонійно поєднано у психологічному інструментарії як теоретичні, емпіричні, так і відповідні математичні методи дослідження. *Наукова новизна дослідження В. В. Швець полягає в тому, що уперше розкрито зміст та чинники розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії; розроблено та апробовано новий арт-терапевтичний метод «ткацтвотерапія»; встановлено форми роботи з ниткою, тканиною, полотном для розвитку творчих здібностей підлітків; розроблено та укладено комплекс метафоричних асоціативних карт «Полотно життя», як супровідний інструментарій у роботі практичного психолога. Дисертанткою уточнено роль полотна у системі арт-терапевтичних методів.*

Безперечним необхідно визнати і практичне значення отриманих результатів дослідження, яке полягає у тому, що вони можуть бути використані науково-педагогічними працівниками для оптимізації

викладання навчальних дисциплін «Арт-терапія», «Вікова психологія з практикумом», «Основи психокорекції», «Практикум з групової психокорекції», «Психологічна служба в системі освіти», «Психологія творчості та обдарованості», «Психотерапія» та при веденні гуртків творчості і факультативів. Крім того, запропонований автором дисертації комплекс психодіагностичних методик можливо використовувати шкільними практичними психологами, клінічними психологами, психотерапевтами госпіталів як нові форми роботи зі старшими школярами, підлітками. Отримані результати дослідження також можуть використовуватися психологами-волонтерами для роботи з жертвами наслідків психотравмуючих подій.

До цього ж слід зазначити, що основні результати авторки дисертації з достатньою повнотою висвітлено у фахових виданнях.

У першому розділі – **«Теоретичний аналіз стану дослідженості проблеми творчих здібностей у педагогічній та віковій психології»** В. В. Швець здійснено аналіз наукової літератури з проблеми дослідження творчих здібностей підлітків, обдарованості, мислення. З метою вивчення питання творчості автором було розглянуто сучасні підходи її розуміння. Теоретико-методологічною базою дослідження стали положення про єдність психіки і діяльності, принцип детермінації та суб'єктивної активності в їхньому взаємозв'язку, принцип системного підходу в психології, системно-структурний підхід до вивчення здібностей, принцип психолого-педагогічного сприяння становленню і розвитку особистості, принцип єдності теорії та практики психолого-педагогічного дослідження, загально психологічні принципи формування особистості в онтогенезі.

Головними напрямками дослідження В.В. Швець стало дослідження терапевтичного ефекту використання театрального мистецтва у навчально-виховному процесі з метою розвитку творчих здібностей підлітків та підвищення якості навчання.

У дослідженні автором розкрито зміст, структуру творчих здібностей. Висловлено припущення, що одним із важливих чинників, який сприяє виникненню і реалізації креативних здібностей є розвиток пізнавальної діяльності індивіда.

Автор дослідила, що зовнішні чинники мають вплив на формування внутрішніх у системі розвитку особистості підлітка. Саме тому виокремлюється важливість визначення наявних видів розладів фізичного та психоемоційного розвитку підлітка з метою гармонізації внутрішнього світу особистості підлітка, розвитку його інтелектуальних можливостей, зниження рівня ригідності мислення та розвиток творчого потенціалу. Використання

ткацтво терапії у психологічному консультуванні здатне вплинути на діагностику таких афектів підлітка як стійка дистонія, вибухи гніву, компульсивна сексуальність. Використання текстилю може діагностувати зміну свідомості підлітка, яка проявляється у повторних переживаннях попереднього досвіду в формі інтрузивних симптомів чи румінативної стурбованості. Використання завдань на ткацькому станку здатне діагностувати зміни в самосприйнятті підлітка, які знаходять вираження у відчутті безпорадності, соромі за неможливість виконання завдання, відчуття докорінної відмінності. Групова форма роботи методом ткацтво терапії при виконанні колективних завдань здатна показати рівень зміни у стосунках учня з іншими людьми.

Дисертанткою показано, що використання ткацтво терапії відповідає фундаментальній потребі самоактуалізації — розкриттю широкого спектра можливостей і утвердження свого індивідуально-неповторного способу буття-підлітка у-світі. Це робить її особливо цінною для осіб з проблемами вербалізації своїх переживань та осіб, пов'язаних з гіпертрофічним значенням мовного спілкування. Використання метафоричного асоціативного матеріалу має ефективну складову при розвитку чуттєво-рухової координації, активізації конкретно-образного мислення. Органічна єдність системи та методів роботи приводить до утворення єдності змісту та форми, для вираження якої відбувається відсторонення від екзистенції та образної конкретики, а понятійне начало творів підлітків формують деперсоналізацію.

У дослідження В. В. Швець вивчення інтелектуальних можливостей підлітка є первинним, воно відкриває напрямок подальшого дослідження індивіда та розкриває причини погіршення розвитку творчих здібностей, оскільки для успішного розвитку творчих здібностей підлітків необхідним є керована видозміна всередині відкритої, самостійної системи особистості, що базується на суперечностях, дисипаціях.

У дослідженні В. В. Швець описано використання технік ткацтва, основними з яких були обрані техніки коситчастого плетіння, ткацтво на ткацькому станку, ткацтво на картах, ткацтво на рамі, ткацтво на сердечку.

Автором переконливо доведено, що причинно-наслідкові зв'язки між творчістю підлітка та факторами екзогенного та ендогенного впливу в анамнезі особистості підлітка здійснюють вплив на розвиток первинних ознак творчих здібностей підлітків (відкритості досвіду, широті категоризації, швидкості мислення, гнучкості мислення, оригінальності мислення). Складна структура творчих здібностей впливає на готовність особистості до оволодіння новими знаннями та навичками. Розвиток творчих здібностей істотно впливає на покращення якості життя підлітка, його

успішності та креативності під час виконання домашніх завдань. Саме тому автор аргументує доцільність використання ткацтвотерапії у навчально-виховному процесі з метою розвитку первинних творчих здібностей підлітків.

У другому розділі - **«Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії»** автором дисертації викладено загальну стратегію експерименту. Визначено форму проведення експерименту, мету, завдання та принципи його організації, розкрито зміст і структуру програми ткацтвотерапії, корекційно-розвивальних занять з підлітками та оцінюється ефект їх проведення. Емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку творчих здібностей підлітків дозволило визначити методологічні основи використання засобів ткацтвотерапії. З метою підвищення ефективності проведення психологічного консультування було розроблено рекомендації щодо використання авторських метафоричних карт «Полотно життя».

У дослідженні автор зазначає, що підлітки, які характеризуються наявністю психосоматичних захворювань мають особистісні риси, які припускають виокремлення для них особливих форм роботи та взаємодії в соціумі. Таким чином, з метою вивчення стану розвитку творчих здібностей підлітків було досліджено вплив зовнішніх умов та соціально-побутових чинників, які впливають на розвиток творчого потенціалу учня, здійснено аналіз мотивів та потреб підлітків. Вивчення особистості творця дало змогу виокремити інтелектуальний, емотивний, когнітивний блоки у розвитку творчих здібностей підлітків.

З метою ефективного впливу на розвиток творчих здібностей підлітків групи посиленого психологічного супроводу засобами ткацтвотерапії автор виокремлює етапи у структурі роботи практичного психолога, вимоги до матеріалу, технологічні характеристики матеріалу, методологічні форми роботи.

У третьому розділі - **«Експериментальне дослідження розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії»** автором дисертації обґрунтовано модель психологічного супроводу підлітків з метою розвитку творчих здібностей засобами ткацтвотерапії, подано програму психологічного супроводу підлітків групи посиленого психологічного супроводу, описано результати її впровадження та надано методичні рекомендації.

Автор робить припущення, що зниження рівня акумулювання енергії підлітка на захисних реакціях збільшує імовірність розвитку нових форм

поведінки індивіда. Засвоєння специфіки ткацтвотерапії передбачає обробку інформації, накопичення необхідного досвіду, використання інтуїції та розвиток і застосування творчості, що в свою чергу дозволяє мобілізувати організм, активізувати енергетичний потенціал організму, підвищити пластичність сенсорної моторики. Отримані дані дозволили виокремити програму надання психологічної допомоги засобами ткацтвотерапії.

Також було встановлено, що розроблений метод впливає на такі розумові здібності як спроможність засвоювати основні арифметичні процеси, формує функції аналізу співвідношень, сприяє оволодінню вербальними поняттями, сприйняттю форм, візуальній перцепції (аналіз, синтез, зорово-рухова інтеграція).

Виходячи з того, що у реципієнтів зафіксовано зниження рівня ригідності мислення, зниження рівня тілесних м'язових блоків та дисфункцій, підвищився мотиваційний чинник участі у мистецьких та спортивних заходах підлітків групи посиленого психологічного супроводу, автор підтверджує твердження щодо ефективності методу для вироблення навиків до саморегуляції та готовності до саморозвитку, а як наслідок – до розвитку творчих здібностей загалом.

Вивчення особливостей сфери міжособистісних відносин дозволило зафіксувати залежність використання ткацтвотерапії в усвідомленні підлітком різниці між сприйняттям поняття самим реципієнтом та його близьким оточенням; стимулюванні до вокалізації своїх прагнень та очікувань від інших; виробленні навиків у виокремленні пріоритетних елементів. Авторка встановлює, що відбувається стимулювання розвитку інтелектуально-логічних здібностей підлітка (повнота та аргументованість суджень, глибина та логічність суджень, оволодіння процедурами доведення) та інтелектуально-евристичних здібностей (здібність генерувати ідеї, здібність бачити протиріччя і проблеми; здібність до переносу знань, вмінь у нові ситуації, здібність відмовлятися від нав'язливих ідей; незалежність та критичність мислення) і здійснюється допомога у формуванні успішності та відповідальності за власне життя особистістю.

На основі отриманих даних автором дисертації описано дієвість засобів ткацтвотерапії на розвиток мисленнєвої діяльності підлітків у контексті розвитку творчих здібностей, розвиток фізичного стану особистості. Вплив засобів ткацтвотерапії відзначений на діагностиці наявності психосоматичних захворювань (булімія, ожиріння, випадіння волосся, виразки шлунку, порушення сну, порушення функцій дихальних шляхів, кашель, сексуальні розлади, урологічні захворювання, захворювання зубів та нижньої челюсті та ін); наявності фрустраційних станів та пов'язаних з ними

проблем міжособистісних стосунків (сором'язливість, депресивні стани, лінь, апатія, kleптоманія, невроз нав'язливих станів, нервова анорексія, параноя, шизофренія, ригідність у дівчат, екзистенціальна тривога); на діагностику афектів підлітків (стійка дисфорія, вибухи гніву, компульсивна сексуальність).

У цілому зазначимо, що у роботі на великому теоретичному та емпіричному матеріалі, послідовно та неухильно дотримуючись визначених у теоретичній частині методологічних засад, розкриваються та обґрунтовуються її основні положення. При цьому, доведення їх здійснюється автором з належною доказовістю і послідовністю.

Разом з тим при загальному позитивному враженні від опанованої роботи вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження, побажання та рекомендації.

1. На наш погляд зміст роботи виходить за межі заявленої теми, оскільки функції терапевтичного впливу ткацтвотерапії не входять в предмет дослідження.

2. Автором було розглянуто основні підходи розуміння творчості проте не здійснено диференційно-психологічний аналіз відмінностей між творчим і нетворчим мисленням, творчими і нетворчими завданнями, що також потребує додаткового пояснення.

3. У дослідженні автор велику увагу приділяє наданню психологічної допомоги підліткам, які потребують посиленого психологічного супроводу, підліткам з ознаками психосоматичних захворювань, проте у науковому апараті, завданнях дослідження та темі дослідження про це не вказано.

4. Дослідження творчих здібностей підлітка автором здійснюється в основному в контексті вивчення та розвитку когнітивних можливостей реципієнтів, що в свою чергу не розкриває повністю заявленої теми.

5. Є зауваження щодо якості редагування тексту дисертації, оскільки простежуються стилістичні огріхи, граматичні помилки тощо.

Висновки. Загалом представлене до захисту дисертаційне дослідження є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати, які у сукупності є суттєвими для розвитку педагогічної та вікової психології. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Оформлення дисертації та автореферату, у цілому, відповідає встановленим ДАК Міністерства освіти і науки України вимогам. Дисертація Швець Владислави Володимирівни містить результати проведених нею

особисто досліджень та є самостійною науковою працею, яка за актуальністю теми, а також внеском у науку, ступенем новизни й обґрунтованості відповідає вимогам чинного Порядку присудження наукових ступенів, а її автор заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія».

Відгук склав:

доктор психологічних наук,
професор, декан факультету
спеціальної освіти ДВНЗ
«Донбаський державний
педагогічний університет»

О. В. Мамічева

Підпис О.В. Мамічевої підтверджую,
/ Начальник відділу кадрів ДВНЗ «ДДПУ»

Є.С. Сілін

« ____ » _____ 2018 року